Аж різь у очах — так ясно, так жовтогаряче надворі від прив'ялого осіннього сонця, спілих динь-дубівок, жовтосподих гарбузів, позбираних у купки, та запізнілого цвіту гарбузового, на котрий уже й бджоли не сідають, бо не про нього пора, а летять собі далі, на червоний будяк чи падалішню гречку.

Летять через Ониськів двір, позаяк їм тут просторо — ні деревця, ні кущика, навіть бузини за хатою або дерези, де кублилися б кури, немає в Ониська. Пустир. Та й сама хата так низько при землі, що в осінні понурі ночі, як погасне у віконцях світло, вона видається проти інших копичкою злежаного сіна.

— Дзик-дзик-дзик... — бринить цілими днями в Ониськовому дворі, попідвіконню, понад стріхою, наче то вітер на скрипці зі струнами-волосінню витинає... Тому коли повз Ониськову садибу йде хтось до лавки або з лавки, господар неодмінно зачепить його словом-другим, а далі, вже немов так собі, між іншим уверне:

— Оце мені, братця, якби весілля справляти, то й музик наймати не треба...

Скаже й примовкне на якусь часину, мружачи на співбесідника підсліпувате око, аж доки той не запитає, чого ж це воно так, що — не треба... Тоді Онисько помуляється, похизується трохи, наче має щось, та не хоче показати, і вже по тому пояснить:

— ...бо Павлушкові бджоли через мій двір шлях собі на поле проклали. Чуєш, оно як виграють?

Буває, іноді хтось і пристає з Ониськом, і послухає ту бджолину музику, й погомонить про се, про те. Однак більшість, особливо молодь, проходять мимо, сказавши тільки "здрастуйте, дядьку" або й того не сказавши, бо знають, що дядько тугенькі на вухо: все одно не почують.

Вдався Онисько ще замолоду собою непоказний, безтелесий, як висушена тютюнова бадилина. Що не натягне на плечі, все на ньому теліпається, мов на одводині, і враз цівочками-стрьопами обростає: чи то батькову сірячину, чи шинелю мадярську, схожу кольором на молоде жабуриння, чи якусь новітню одежину — армійський бушлат, приміром, або пальто лавошне, дешевеньке.

І вже зовсім негодящий Онисько до будь-якої роботи: косить з чоловіками сіно — ручку бере таку, як стежка завширшки; сторожує вночі колгоспну худобу — теля в нього одв'яжеться та в ясла вкинеться; заходиться вдома грядку полоти — городину позрубує, а бур'ян обійде, бо ото ж — підсліпуватий...

Однак хоч би як там цуралася доля котроїсь людини, хоч би як там обминала, а, дивись, таки навернеться до неї хоч раз на житті і зробить її невпізнанною...

Навернулася вона й до Ониська.

Сталося це давно, ще за війни.

Була рання осінь. Годило. Поміж грядками, на обніжках, цілими півмітками снувалося павутиння і блищало проти місяця, як весняні води в ручаях. Раденько цвіринькали горобці, гойдаючись на соняшниках — літо з шапок допивали, і, порожніючи, шапки ті скидалися на новенькі стільники. В селі було тихо, мирно, як усякої пори. І раптом серед цієї крутої, неторканої тиші гримнув вибух на курному Полтавському шляху, струсонув хати, дужою хвилею наліг на шибки і довго стояв потім у безвітряному степу рудим кущем, наче прип'ятий вихор. Трохи згодом у село прибігла оглушена конячина, впряжена в борону, а навздогінці за нею — блідий, закривавлений погонич Семен, старший Ониськів син, з одбитою по лікоть правицею і видзьобнутим оком: міну розряджав...

Здавалося, Ониськові того лиха ні розплескати, ні по вітру розвіяти, коли б до нього не прилучилася отака нежданиця (згодом п'яний Онисько любив казати "благословіння, братця"): до борони, якою хлопець волочив груддя на грейдері, був примотузований оривком блискучий, гарно змащений солідолом гвинт ледь не метрової довжини — Семенова знахідка. (Саме з цієї оказії і починалися Ониськові спогади про своє, хоч і нетривале, зате хмільне щастя бути в селі першою людиною, з котрою навіть фінагент Білан почав здоровкатись не інакше, як за руку, знімаючи при цьому форменого картуза з мідною кокардою).

Доки син лежав у лікарні, про гвинт було забуто, а як повернувся та ще й з новеньким скляним оком під розсіченою навпіл бровою — підсліпуватому Ониськові зопалу здалося було, що воно красивіше за живе,— та як показав батькові, як хвацько навчився він крутити одноруч тугі рівненькі цигарки, у старого й од серця одлягло: живуть якось люди з куксами, вирішив, проживе й Семен.

Отоді й згадав Онисько про гвинт. Кілька днів приглядався до нього пильненько, обертав сяк і так, ставив "на попа", обмацував широку міцну різьбу, потім загорнув у ганчірку і поніс через місток до свого однолітка Кіндрата Шовкуна, що славився на всю округу вмінням робити жорна, тертушки на трибках, дротяні крупорушки, ступки безногим та всяку іншу примусію в залежності від попиту: тертушки — як картопля вродить, жорна та крупорушки — як молоти нічим, ступки — як безногих прибуло...

Хтозна, об чім гомоніли чоловіки до самого вечора, бо навіть Шовкуниху, жінку рахубну, потайну, на час тої розмови було спроваджено до сусідів. Однак смерком, коли Онисько з гвинтом під пахвою вирушив додому, Кіндрат наздогнав його біля містка і, стримуючи лихоманицю в усьому тілі, як той мисливець, що нарешті висидів дичину, зашепотів:

— Якщо в пай, кажу, в пайове, приймеш — поміркую, куди твій товар повернути, а як ні, то дивись. Чуєш, дивись, Онисію Титовичу...

І те, що Кіндрат аж двічі, до того ж несміливо, солоденько якось вимовив "дивись", і те, що він, либонь, уперше в житті назвав свого невдаху однолітка повним, як у святцях, ім'ям, та ще й по батькові, так вразило Ониська, що він зовсім був осліп від хвилювання і, мабуть би, впав у річку, помацки йдучи містком, якби поперед нього не гуркотіла якась підвода.

Тижнів зо два, як і слід людині, в котрої зроду-віку не було в руках нічого путящого й раптом опинилося, Онисько гонорився перед Кіндратом з усієї сили, бив бурла, як то кажуть, всяк натякаючи тим, що він і сам своєму добру ради дасть, однак таки не дав і змушений був погодитися на пай.

Звідтоді він уже не стримів цілоденно біля свого обідраного плоту, аби підбити когось на балачку, а нап'явши обстрьопану мадярську шинелю, цибав щовечора через місток до Кіндрата, високо тримаючи голову й загадково посміхаючись зустрічним, наче хотів сказати їм: "А в мене щось є!"

Тим часом у Кіндратовому хлівчику місячними ночами виспівував рубанок, пахла деревієм суха дубова стружка, веселенько цебеніло крізь шалівку каганчикове світло і було чути, як господар вряди-годи мугиче пісні або гомонить сам до себе. Коли ж приходив Онисько, чоловіки співали вдвох, виводячи чогось старовинного, що неодмінно будить у похилих селян рясні спогади про роменські рушники в кутку на образах, завзяту різдвяну бійку посеред річки, дівочі сорочки, пісненько вишиті на рукавах чорним або калиновим хрестиком, та гнучкі вербові кладки через рови з весняною водою, що й досі ділять старе українське село на кутки й прикутки.

Після кожної такої пісні, розчулені спогадами, а ще дужче — своєю таємницею, приятелі випивали по ковтку "домашньої", прихованої в тирсі під верстаком, і закурювали. Тоді в хлівчику западала тиша, крізь шалівку разом із світлом просмоктувався цигарчаний дим, витягаючи за собою на місячне подвір'я шепіт прихованої від усього світу мрії:

— А макушки які будуть?

— Та такі, як з полумисок, а мо', трохи й менші — подивимось...

— Угу... І мірчук, значить, братимемо...

— Коли б даром!

І знову, десь аж запівніч, витьохкував у хліві рубанок, пахла деревієм суха дубова стружка, снувалася й завмирала під стріхою старовинна пісня про двох лебедиків-молодців у смушевих шапках набакир та голубих стрічках, що так і стеляться по вітру, по морю, по тихій воді...

Так воно йшлося довгенько. А як рушили пізні осінні дощі і ночі зробилися мулкими та невеселими, всі кутки й прикутки на селі облетіла нежданa-негадана чутка: Онисько в паю з Кіндратом Шовкуном пускають власну олійницю!

Потяглися до Кіндратового двору, мов до млина, валки піших і кінних забійчан — з хуторів, сіл, слобід. Над річкою густо запахло гарячою олією, день і ніч біля Кіндратових воріт не вгавав ярмарковий гармидер, від котрого, за словами рибалок, навіть щуки попід лозами перестали скидатися й змандрували в глухі ковбані між очеретами.

Село перестало бути глухоманню.

До нього, спочатку коли-не-коли, а далі все частіше й частіше, почали наїздити різні уповноважені, фінагент Білан, а також дільничний міліціонер Гапошка — трусій самогонки, крадених буряків, кукурудзи, сіна, соломи, вільшичок з лугу та іншого колгоспного майна, яке не видавалося на трудодень.

Всі ці високі гості безпремінно зупинялися на ночівлю в Кіндрата Шовкуненка (хоч до райцентру рукою подати), бо знали напевне, що господар і пригостити як слід спроможеться, і тепленької олійки жбанок у бідарку вкине з оберемком сінця чи соломки та ще й прикаже: "щоб у бічок не мулило"...

Робилося все це вдосвіта, поки людське око спить. А як тільки з-за пруга випиналося сонце, біля олійниці тільки й чути було:

— Онисію... А бий мене сила Божа — забув, як вас по батькові! Онисію Титовичу, як би мені той... до полудня забити, бо таки ж їхати далеко... — А там, дивись, очима морг-морг, по пазусі долонею ляп-ляп. І палець угору: мовляв — первак...

— До полудня, кажу...

— Та вже раз іздалеку... — добрішає Онисько, бічком наставляючи дядькові кишеню під важку, зогріту в пазусі пляшку, і запускає в лантух із соньками широку, як цебро, гільзу з-під німецького снаряда, мірку.— Раз треба, братця, то треба...

За короткий час олійникування придбав собі Онисько нову кухвайку, прострочену на спині двома красивими дугами, повненьке кавалеристське галіфе, обшите шкіряними леями на колінах і в паху, хромові чоботи-витяжки з парубоцькими брижами в халявах, і тепер, ідучи селом, уже не тулився до воряччя, аби поступитися стежкою зустрічним, бо люди, забачивши Ониська ще здалеку, самі давали йому дорогу, улесливо посміхаючись при цьому, хоч добре знали, що Ониськова гільза-мірчук, доведися бити олію, меншою від тої посмішки не стане, а гвинт не придавить макушки дужче, ніж треба...

Взимку ж, холодними забійними вечорами, до Ониська внадилися сільські чоловіки — той погрітися (адже соломи у господаря повен двір),

інший олійки купити або позичити (її в Ониська, як у криниці води),— і починалася балачка:

— От ви всі тут мудрі, розумаки... — прискалюючи п'яненьке око, заводив Онисько.— Ану ж скажіть мені, чого сало замерзає, а олія — ні! — І, виймаючи з миски прозеленувату картоплю, вщерть залиту олією, пояснював:

— Того, к приміру, що соньок теж не замерзає, який би там мороз не брався. А свиня — мерзне. Я сам під хронт бачив у полі мерзлих підсвинків...

— Тобі, Онисію Титовичу,— озветься, бувало, котрийсь із дядьків,— поки оце твоя бере, хату б зіп'ясти, а то й повернутися ніде...

— Хе, хату... — поблажливо всміхався Онисько.— А навіщо вона мені здалася — хата? Ти в мене питав? Ні... А отаке чув — не красить ізба вуглами, а красить пирогами? Теж ні... Так дивись!

При цих словах Онисько скидав з полу ряденце і показував дядькам глибоке підпілля, щільно заставлене пляшками з олією, що од шийки до шийки були вткані цупкою сірою павутиною.

— Бачили? Отож! Я зараз що схочу, те й придбаю: хату, дівку, духову музику — все! Так не хочу... Така моя воля!

Однак найчастіше Онисько повертався додому опівночі п'яний, осліплий від горілки і, якщо йому щастило бодай .навпомацки здибати десь у кутку свою жінку, починав люто бити її сухими, гострими в щиколотках кулачками, доки не втручався Семен. Тоді Онисько враз одходив, хапав хлопця за куксу, ялозив по ній мокрими слизькими губами й варнякав:

— Сьома! Чув, синок... Я тебе озолочу! За гвинт — озолочу! Діжурку, галіфе, самокатну — що хочеш! Невістку? — Вибирай! За нас усяка вискочить, ще й богу дякуватиме!..

Скляне Семенове око підпливало сльозою і гостро блищало при каганці. А Онищиха, дивлячись на те, починала ще дужче плакати й дорікати чоловікові:

— Боже, Боже, де твоя воля! Дитина через той клятий гвинт руки позбулася, а він отаке верзе.

— Що рука! — вигукував Онисько.— Рука! Зате ж гвинт оно — як рука! Макушку як придавить, то олія з неї так і чвиркає в усі боки!

А одного разу перед світом Онисько прокинувся ще нетверезий, з глухими дзвонами в голові, й роздягнутий, простоволосий прибіг до Кіндрата.

— Ану Лишень угадай, чого я прийшов? — стримуючи підступну посмішку, запитав у спантеличеного зі сну односума.

— Та скажеш, Онисію Титовичу...

— Прийшов виймати гвинт!

— Навіщо?! — отетерів Кіндрат.

— А на те, щоб ти попробував забити олії без гвинта... Хе-хе, зумієш? М-мудрець превеликий!..

І хтозна, чим кінчився б Ониськів блуд, якби все на світі не заморювалося, навіть залізо.

Якось повесні приїхали в олійницю слобідські хлопці, щойно демобілізовані з-під Берліна, в орденах і медалях, кремезні, бідові, налягли на гвинт, допомагаючи Кіндратові, і — перервали...

— Устало железо,— сказав один з них Ониськові, видно, колишній механік, роздивляючись два уламки.— Капут, старік. Алес капут.

Порвався гвинт, а разом з ним, як сон, як привид, увірвалася й Ониськова доля — благословіння...

— А що — "музики", "духовий оркестр"?.. — сміялися з Ониська сільські дядьки, коли він уже зносив і кухвайку, і чоботи-витяжки, і галіфе з шкіряними леями.— Купив, кажеш? Багатир!..

— Дзик-дзик-дзик...— бринить цілими днями над Ониськовою головою, вже густо посивілою, попідвіконню, понад стріхою. Бджоли летять. Просторо їм тут, позаяк ні деревця, ні кущика немає в Ониськовому дворі. Пустир. А похизуватися старому за давньою звичкою кортить. В'їлося. Так нічим... Хіба ото Павлушковими бджільми, що проклала собі шлях на поле саме через його подвір'я...

Онисько, певне, уже б давно помер, коли б у його душі, мов зернятко в цвілому зовні горіхові, не кублилася надія на якийсь чудернацький випадок. Благословіння...